

Vitamíny

Cieľové požiadavky

Obsah: Vitamín C, koenzým

Vedomosti a zručnosti

- *Navrhnuť a uskutočniť stanovenie vitamínu C v biologickej vzorke.*
  - *Vymenovať príklady redoxných reakcií prebiehajúcich v prírode a v ľudskom organizme.*
  - *Uviesť význam heterocyklických zlúčenín v prírode (pyrolové farbivá, nikotínamid).*
- Nízkomolekulové organické zlúčeniny, ktoré sú potrebné v stopových množstvách pre rast a biologické funkcie organizmu

Tvorba vitamínov

1. **Mikroorganizmy a rastliny**- schopnosť syntézy z jednoduchých zlúčenín
2. **Živočíchy**- bez schopnosti tvorby vitamínov, nevyhnutné prijať v potrave- **esenciálne**(priamo alebo vo forme provitamínov)

Funkcia

1. Antioxidanty

- neutralizujú voľné radikály alebo zabraňujú ich tvorbe
- bránia samovoľnej oxidácii potravín, polymérov, pohonných látok, kozmetických prípravkov

2. Koenzýmy v enzýmoch a regulačné faktory

Provitamíny

- Neaktívne formy vitamínov získané z potravy, ktoré sa v tele menia na aktívnu formu
- Napr. Z provitamínu β -karoténu v pečeni vzniká vitamín A(retinol), z provitamínu ergosterolu v koži pôsobením UV vitamín D (karciferol)

Funkčné poruchy organizmu

- Vznikajú prijatím nevyváženej potravy
  1. **Hypovitaminóza**- nedostatok vitamínov
  2. **Hypervitaminóza**- zvýšený obsah vitamínov(*nikdy pri vitamínoch rozpustných vo vode*)
  3. **Avitaminóza**- absolútny nedostatok

Názvoslovie

- veľkými písmenami abecedy *napr. vitamín C*
- odvodené od chemickej štruktúry *napr. kyselina L- askorbová*

Vlastnosti

- pomerne nestále
- ľahko podliehajú oxidácii (urýchlenej kyselinami, zásadami, svetlom, teplom, kovmi)

Rozdelenie vitamínov podľa rozpustnosti

A. Rozpustené v tukoch- hydrofóbne (**A, D, E, K, F**)

B. Rozpustené vo vode- vo vodnom prostredí vo vnútri bunky (**B, C**)

A.Vitamíny rozpustené vo tukoch

1. Vitamín A(retinol)- A₁, A₂

- Nenasýtený terpenický alkohol (diterpén)
- Vznik z provitamínu β-karoténu v pečeni

Význam- funkcia epitelov, rast kostí, vývoj sietnice a rohovky(syntéza očného pigmentu-rodopsínu), imunita, metabolizmus lipidov

Zdroje- mlieko, ryby, vajcia, pečeň, ovocie a zelenina (mrkva, špenát, marhule, kel, rajčiny, šalát)

Hypovitaminóza- šeroslepota, porucha rastu, vysychanie rohoviek a slizníc, ochorenia kože, poškodenie funkcie buniek slizníc orgánov, náchylnosť k infekciám

Hypervitaminóza- únava, hnačky, vracanie, nechutenstvo, odlupovanie kože, lámavosť kostí

2. Vitamín D (kalciferoly)- najčastejšie D₂-ergokalciferol, D₃- cholekalciferol

- Steroid
- z provitamínu ergosterolu pôsobením UV u rastlín, z provitamínu 7-dehydrocholesterolu pôsobením UV v koži u človeka

Význam- vstrebávanie vápnika, fosforu z čriev do kostného tkaniva, imunita, kosti, chrup

Zdroj- ryby (tuk, pečeň), mlieko, maslo, pečeň, droždie, vajcia

Hypovitaminóza- krivica (rachitída), mäknutie kostí (osteomalácia), rednutie (osteoporóza), zväčšenie kíbov, svalová slabosť, vypadávanie zubov, nervové poruchy, poruchy spánku

Hypervitaminóza- nechutenstvo, chudnutie, obličkové kamene

3. Vitamín E (tokoferol)

Význam- spomaľuje starnutie organizmu , imunita, normálna funkcia pohlavných žliaz a pokožky, prevencia arteriosklerózy a trombóz, bráni oxidácii nenasýtených lipidov, antikancerogénny

Zdroje- rastlinné oleje, chudé mäso, ovsené vločky, vajcia, listy, klíčky, semená- hrach, šalát, kukurica

Hypovitaminóza- poruchy rastu, svalov, anémia, sterilita, poruchy vstrebávania tukov

4. Vitamín K (fylochinón)

- Derivát naftochinónu
- Vzniká aj v hrubom čreve činnosťou baktérii

Význam- zrážanie krvi (syntéza zrážacích faktorov), fotosyntéza

Zdroj- listová zelenina(kapusta, špenát), obiloviny, hrach, droždie, rastlinné oleje, pečeň

Hypovitaminóza- Hemofília (znížená zrážanlivosť krvi), anémia

Avitaminóza- pri používaní sulfoamidov, ATB

5. Vitamín F

- Esenciálne mastné kyseliny(arachidonová, linolová, linolenová)

Význam: prenos vodíka, prevencia ochorení srdca, metabolizmus nasýtených mastných kyselín(redukcia hmotnosti), stav pokožky, vlasov, činnosť endokrinných žliaz

Hypovitaminóza- spomalenie rastu, poruchy metabolizmu lipidov, kože

Hypervitaminóza- obezita

B.Vitamíny rozpustené vo vode

1. Vitamín C (kyselina askorbová)

- Sacharidový derivát
- V tele sa netvorí zásoby, vylučuje sa močom

Význam- prenášač vodíkov, tvorba hormónov nadobličiek, červených a bielych krviniek, vstrebávanie železa, regenerácia kostí, zubov, kolagénu, chrupaviek, hojenie rán

Zdroj- surová zelenina, kyslá kapusta, ovocie (šípky, čierne ríbezle)

Hypovitaminóza- únava, krvácanie ďasien, kazivosť zubov, znížená imunita, anémia

Avitaminóza- skorbut (porucha metabolizmu spojivového tkaniva, zápal a krvácanie ďasien, uvoľňovanie zubov, opuch kĺbov, slabosť, znížená imunita)

2. Vitamín B1(tiamín, aneurín)

- Heterocyklická zlúčenina (pyrimidínové a tiazolové jadro)

Význam- metabolizmus cukrov, udržiava hladinu kyslíka v krvi (bunkové oxidácia, využitie energie), správna funkcia srdca, svalov, NS a TS

Zdroj- droždie, strukoviny, obilniny, cereálne výrobky, orechy, pečeň, zelenina

Hypovitaminóza- únava, bolesti svalov, tráviace a nervové poruchy

Avitaminóza- beri beri (kľčové bolesti svalov, poruchy srdca, nervov, zápal, obrna)

3. Vitamín B2(riboflavín, laktoflavín)

- Súčasť flavoproteínov

Význam- očná sietnica, koenzým oxidoreduktáz(FMN, FAD) v dýchacom reťazci, tvorba erytrocytov, hormónov kôry nadobličiek

Zdroj- droždie, mlieko, mäso (vnútornosti hovädzieho dobytku), vlašské orechy, špenát, brokolica, sója, cereálne výrobky

Hypovitaminóza- poruchy látkovej premeny, nervov, osobnosti, svetloplachosť, zápaly spojiviek, slizníc (pery, koža, ústa), zastavenie rastu

4. Vitamín B3/PP (niacín, kyselina nikotínová)

- Heterocyklická zlúčenina (derivát pyridínu)

Význam- koenzým oxidoreduktáz(NAD⁺, NADP⁺), metabolizmus cukrov, podpora činnosti TS, zdravá koža

Zdroje- mäso, mlieko, pečeň, droždie, obilniny, zeler, ryby

Hypovitaminóza- nervové poruchy, látkovej premeny, zápal kože (pelagra), ústnej dutiny, jazyka, bolesti hlavy, poruchy spánku

5. Vitamín B5/G(kyselina pantoténová)

- Derivát kyseliny maslovej a β - alanínu

Význam- súčasť koenzýmu A (aktivácia karbox. kyselín v metabolizme), syntéza hormónov a cholesterolu, hemoglobínu

Zdroj- mäso, pečeň, žĺtok, droždie, strukoviny, zelenina(karfiol, brokolica) huby, slnečnicové semená

Hypovitaminóza- poruchy látkovej premeny, činnosti buniek, zápal tráviaceho traktu, podráždenosť, ochorenia kože

6. Vitamín B6(pyridoxín)

- Heterocyklická zlúčenina (deriváty pyridínu)

Význam- koenzým v metabolizme AMK, erytrocytov, zvyšuje hladinu dopamínu

Zdroj- obilie, mäso, mlieko, strukoviny, zelenina(cesnak, špenát, karfiol, kel, zemiaky), ovocie (banány)

Hypovitaminóza- poruchy metabolizmu, NS, imunity, rastu, spánku, zápal kože, krče u detí, anémia

7. Vitamín B7/H (biotín)

- Heterocyklická štruktúra
- Produkovaný žalúdočnými mikroorganizmami (nedostatok zriedkavý)

Význam- koenzým enzýmov v metabolizme mastných kyselín a sacharidov, OS a koža

Zdroj- žĺtko, strukoviny, sója, orechy, pečeň, obličky, droždie, huby, včelia materská kašička

Hypovitaminóza- vypadávanie vlasov, zvýšená tvorba kožného mazu (seborrhoe), anémia, paralýza končatín, depresie, malátnosť, anorexia

8. Vitamín B9(kyselina listová, folová, folacín)

- Kyselinu glutámovú, p-aminobenzoovú a heterocyklickú zložku (pteridín)

Význam- koenzým enzýmov pri syntéze NK, metabolizmus AMK, delenie buniek, prevencia vzniku srdcových a mozgových porúch

Zdroj- vnútornosti, mäso, pečeň, listová zelenina, sója, žĺtok, droždie, orechy, obilné klíčky

Hypovitaminóza- nervové a gastrointestinálne poruchy, krvotvorby, malformácie plodu, potrat

9. Vitamín B12(kobalamín)

- Heterocyklická štruktúra s korínovým jadrom a centrálnym atómom $\text{Co}^{+/2+}$

Význam- súčasť enzýmov, tvorba krvi- erytrocyty, činnosť CNS, rast a vývin

Zdroj- pečeň, mlieko, vajcia- žĺtok, mäso, losos, krevety(vzniká iba v živočíchoch)

Hypovitaminóza- degenerácia nervov a kostnej drene, poruchy metabolizmu sacharidov, ochorenia kože

Avitaminóza- anémia

Vzťahy vitamínov a koenzýmov

vitamín	koenzým	reakcia
tiamín	Tiamíndifosfát- TPP	Prenos aldehydov
riboflavín	Flavínadeníndinukleotid- FAD	Prenos H
niacín, kyselina nikotínová	Nikotínamidadeníndinukleotid- NAD	Prenos H
kyselina pantoténová	Koenzým A- CoA	Prenos acylu
pyridoxín	Pyridoxal-5- fosfát- PALP	Prenos -NH ₂
kobalamín	metylkobalamín	Prenos metylových skupín
kyselina listová	tetrahydrofolát	Prenos jednonuhlíkatých zlúčenín
biotín	Biocytín	Prenos -COOH

Kvantitatívne stanovenie vitamínu C v biologickej vzorke**a. redoxná titrácia - jodometria **Vypočítať!!!!****

1.Postup: Tabletku vitamínu C rozpustíme v destilovanej vode. Roztok prefiltrujeme a filtrát doplníme v odmernej banke na objem 200ml. Na jednu titráciu odpipetujeme 25ml a pridáme 0,5ml roztoku škrobu. Titrujeme odmerným roztokom jódu o koncentracii 0,01mol/dm³. Priemerná spotreba jódu z troch titrácií bola 6,4ml. Následne vypočítame koľko vitamínu C sa nachádzalo v jednej tablete celaskonu. Postupujeme pomocou nasledovnej rovnice: $C_6H_8O_6 + I_2 \rightarrow C_6H_6O_6 + 2HI$ (M (C₆H₈O₆)= 176g/mol).

b. redoxná titrácia- iný typ (v učebnici)

2.postup: V trecej miske sme rozotreli s morským pieskom 0,1g šípok. Postupne sme pridali 10cm³ roztoku HCl (c=1mol/dm³) a kvantitatívne prefiltrovali do skúmavky. Z číreho filtrátu sme odpipetovali 3cm³ do kužeľovej banky a vzorku sme titrovali 2,6-dichlórfenolíndofenolu (c=5.10⁻⁴ mol/dm³) do slaboružového zafarbenia titrovaného roztoku. Na základe spotrebovaného roztoku 2,6-dichlórfenolíndofenolu sme vypočítali množstvo kyseliny askorbovej v šípkovom extrakte. Postupujeme na základe chemickej reakcie, z ktorej vyplýva, že 1cm³ roztoku 2,6-dichlórfenolíndofenolu je ekvivalentných 0,088mg kyseliny askorbovej (M (C₆H₈O₆)= 176g/mol). Pri výpočte nesmieme zabudnúť na množstvo navážených šípok, objem extraktu (10cm³), objem použitého extraktu na titráciu(3cm³). Obsah kyseliny askorbovej vyjadrite v mg, vzhľadom na 1g použitých šípok.

Podstata: Kyselina L-askorbová má redukčné vlastnosti a 2,6-dichlórfenolíndofenolu sa v kyslom prostredí redukuje na bezfarebnú látku